

הי של ספינה או צרות הדף היומי

צבי סופר

כ"ג.
"הואיל ושרונתו רבנן ננטרין"

האם מותר להשתמש בתורה כהגנה

הרמב"ם בהלכות עבודה זרה (פי"א הי"ב) פסק: "הלוחש על המכה וקורא פסוק מן התורה, וכן הקורא על התינוק שלא יבעת, המניח ספר תורה או תפלין על הקטן בשביל שישן, לא די להן שהן בכלל חברים ומנחשים אלא שהן עושין דברי תורה רפאות הגוף ואינן אלא רפאות נפשות שנאמר ויהיו חיים לנפשך." וכן כתב כיוצא בזה בפ"ה מהל' מזוזה ה"ד. ולפי שיטתו יקשו דברי הגמרא שרבי יוחנן ורב נחמן נכנסו לבית הכסא עם התפילין בידם כדי שישמרו עליהם מהמזיקין, ולכאורה עשו את התפילין כקמיע?

וכיוצא בזה הקשה מרן הבית יוסף (יו"ד סי' קע"ט) וראה שם שתידין שכל מה שדיבר הרמב"ם שאסור להתרפאות בדברי תורה זה דווקא כאשר יש לו מכה או חולי שצריך רפואה, והוא עושה את התורה כתרופה, מה שאין כן כאשר הוא בריא ורק משתמש בתורה כסגולה לשמירה על העתיד זה מותר. וזה על יסוד דברי הגמ' בשבועות (טו): שאמרה שמותר לקרוא קריאת שמע שעל המיטה ואין בזה חשש של מתרפא בדברי תורה, משום שעל ידי קריאת שמע הוא ניצול לעתיד מן המזיקין. והכי נמי בנידון דנן שלקחו את התפילין כדי למנוע היזק לעתיד מן המזיקין ולא לרפואת מכה או מחלה שכבר קיימת.

כ"ד:

"היה מהלך במבואות
המטונפות לא יקרא קריאת
שמע ולא עוד אלא שאם היה
קורא ובא פוסק לא פסק מאי
וכו' רב אדא בר אהבה אמר

מהכא כי דבר ה' בזה"

תרי רב אדא בר אהבה הו

בספר גבורת ארי במסכת תענית (כ): הקשה על הנאמר שם בגמ', ששאלו תלמידיו את רב אדא בר אהבה במה הארכת ימים, אמר להם מימי לא הקפדתי בתוך ביתי, ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני ולא הרהרתי במבואות המטונפות. וז"ל: "מיהו קשה לי הא שם בפרק מי שמתו פליג רב חסדא אהא דר' יוחנן, ומייתי התם תניא כוותיה דר' יוחנן, תו מייתי תניא כוותיה דרב חסדא היה מהלך במבואות המטונפות לא יקרא ק"ש ולא עוד אלא שאם היה קורא ובא פוסק, לא פסק מאי? אמר רבי מייאשא עליו הכתוב אומר גם אני וכו', רב אסי אמר הו מושכי העון בחבלי השוא, רב אדא בר אהבה אמר מהכא כי דבר ה' בזה. ופסקו רבוותא כהיא דתניא כוותיה דרב חסדא מדמפרשי לה כל הני אמוראי אלמא הכי סבירא להו, הרי דסבירא ליה לרב אדא בר אהבה דלא כרבי יוחנן דשרי, ואכתי מאי רבותא דרב אדא בר אהבה שלא הרהר בדברי תורה במבואות המטונפות הא לדידיה מדינא אסור.

ויש ליישב למאי דפירשו התוס' פרק ד' דקדושין (עב): דתרי רב אדא בר אהבה הו אחד בימי רב ואחד בימי רבא, אתי שפיר דהווא דשמעתין היה בימי רב ואותו שבפרק ג' דברכות אפשר שאותו היה בימי רבא."

כ"ה:

"ולא כנגד צואת חזירים
ולא כנגד צואת כלבים בזמן
שנתן עורות לתוכן"

מפני מה זכה חזיר שיעבדו עורות בצואתו

מבואר הכא, שמעבדין עורות מצואתן של

חזירים וכלבים. והנה, איתא בילקוט שמעוני פר' בא שכלבים זכו שיעבדו מצואתן עורות לס"ת, משום שבזמן שיצאו ישראל ממצרים לא חרץ כלב לשונו ולכך פרע להם הקדוש ברוך הוא בכך שמעבדים מצואתם עורות לס"ת אף על פי שהיא חיה טמאה. אך יש להקשות, שהרי אף החזיר הוא חיה טמאה ומפני מה לא שאלו לגביו במה זכה לכך?

ומצאתי בהערות הגרי"ש אלישיב זצוק"ל על מסכת ברכות שיישב זאת בב' אופנים: א. לפי מה שאיתא במדרש שהחזיר עתיד ליטור לעתיד לבוא, משום שעכשיו מפריס פרסה אך אינו מעלה גרה ולעתיד לבוא הוא גם יעלה גרה, א"כ ניחא שעל החזיר אין שום קושיא כיון שלבסוף יהיה החזיר הטהור. ב. עוד נראה לבאר, שמה שהקשו על הכלב משום מה זכה, אין זה משום שהוא חיה טמאה אלא מטעם אחר המבואר בלשון המדרש דאמרינן "הני כלבין דחציפין במה זכו", אבל בחזיר שאינו חצוף ליתא לקושיא מעיקרא.

כ"ה:

"כוליה בית כארבע אמות דמי"

האם צריך לעמוד בפני זקן מיד כשנכנס לבית

באליה רבה ובמחצית השקל (או"ח סי' צ) הביאו בשם שו"ת שבות יעקב שכתב ללמד זכות על מנהג העולם שאין מדקדקין ליטול ידיים סמוך למיטה, משום דכולא ביתא חשיב כד' אמות. אמנם באליה רבה שם חולק עליו וסובר שלא אמרו כלל זה אלא במקום שלא נזכר בפירוש שיעור ד' אמות, אבל במקום שנזכר בפירוש ד' אמות אין להקל בזה. ע"כ. והגאון החב"ב בספר כנסת הגדולה בהגהות הטור (יו"ד סי' רמד אות ו) הביא מספר שארית יהודה שנסתפק אם חייב לעמוד מפני זקן בכניסתו לבית אף על פי שאינו בתוך ד' אמותיו, אי אמרינן דכל הבית חשיב כד' אמות

וקימה שיש בה הידור קרינן בה או לא, והסכים דלא הוי כד' אמות. ומרן החיד"א בספר ברכי יוסף (שם ס"ק ה) כתב להביא ראיה מהגמ' דידן שאין הלכה כרשב"א שאמר כל הבית כד' אמות וע"ש שפלפל בזה הרבה. וע"ע בשו"ת יביע אומר (חלק ד' חיו"ד סימן טז).

כה.

**"ההוא יומא בר תמני
סרי שני הוה"**

למה הדגישו ההוא יומא

לכאורה יש לדקדק מהו לשון ההוא יומא, ומדוע הדגישו שבאותו יום בדיוק היה בן י"ח? ורבנו הרי"ח הטוב כתב בספרו בניהו בן יהוידע וז"ל: "נראה לי בס"ד דקדק לומר ההוא יומא ולא אמר ההוא זמנא, דאפשר אותו היום היה יום הלידה שלו, והיה לו י"ח שנה שלמים, ולכך הצליח לעשות לו נס זה, דידוע שביום הלידה יהיה המזל של האדם חזק בו ומוצלח, על כן נוהגים שכל אדם יעשה יום הלידה יום טוב לעצמו, והא דנעשה לו בנס שמנה עשר דרי חיוורתא כנגד שנותיו, להורות שהוא צדיק גמור, שכל י"ח שנותיו הם טובים בצדקות, והוא איש חי על דרך מה שכתוב (שמואל ב' כג, כ): 'בניהו בן יהוידע בן איש חי', קרינן חיל וכתבי ח"י".

**"והיינו דקאמר הרי אני
בבן שבעים שנה"**

הקשר בין שמואל הנביא לראב"ע

כתב הגאון רבי מאיר ביקיאים מחכמי סלוניקי ואיזמיר בספר מאיר בת עין (תענית ה): "בספרי גולל אור' כתבתי ששמואל הרמתי נתגלגל ברבי אלעזר בן עזריה, וזהו שאמר רבי אלעזר בן עזריה, "הרי אני כבן שבעים שנה". והעניין, ששמואל היה לו לחיות שבעים שנה, ומפני סיבת שאול נקצרו חייו (כדאמרין בתענית ה:), וכשנתגלגל אחר כך בר' אלעזר בן עזריה וחי והגיע לח"י שנה, שהם ח"י שנים שחסרו ממנו בגלגול שעבר, אמר "הרי אני כבן שבעים שנה", דהיינו החמשים ושנים שנה שחי שמואל, ועוד ח"י של עכשיו הם שבעים. עיין בספר הגלגולים.

"ונלע"ד שבזה יובן דברי רבי אלעזר בן עזריה עם אשתו, כשהיו רוצים למנותו נשיא, אמרה לו אשתו דלמא עניש לך רבן גמליאל, אמר לה לשתמיש איניש יומא חדא בכסא דמוקרא, ולמחר ליתבר, אמרה ליה לית לך חיוורתא וכו',

אתרחיש ליה ניסא ואהדרו ליה תמני סרי דרי חיוורתא. והיינו דקאמר "הרי אני כבן שבעים שנה". ויש לשית לב, איך יעלה על הדעת שרבי אלעזר יגיל וישמח בעבור השררה ח"ו וישים עצמו בסכנת מיתה ח"ו ושמא ענוש יענש, ואמר לשתמיש איניש בכסא דמוקרא וכו'. ועוד מה שאמרה לו אשתו "לית לך חיוורתא", מאי נפקא מינה אם יהיה לו דיקנא חיוורתא אם לאו, שהרי על מנת כן קבלוהו.

"ולבין העניין נקדים מאמר הנזכר (תענית ה:): "זיהי כאשר זקן שמואל", ומי סיב כולי האי וכו', אמר רבי יוחנן קפצה עליו זקנה וכו' אמר הקב"ה היכי נעביד לימות שאול לא שביק שמואל, לימות שמואל כד זוטא, מרנני כולי עלמא אבתריה וכו', מיד קפצה עליו זקנה. עוד כתב הרב זל"ה שאדם שהוא מגולגל צריך להיות כמו שהיה בגלגול ראשון, כמו שמצינו שרב ששת היה גלגול בבא בן בוטא, ובבא בן בוטא היה סגי נהור, כן רב ששת היה סגי נהור וכיוצא. אמור מעתה, כיון שרבי אלעזר בן עזריה היה גלגול שמואל, שבא להשלים

השנים שחסרו ממנו בגלגול שעבר, ולא חסרו שניו לסיבת פגם אלא מפני סיבת שאול. אם כן עכשיו צריך רבי אלעזר בן עזריה להשלים שניו שחסרו ממנו, וגם להיות כמותו להיות דבר ומנהיג לישראל. וזהו שאמרה לו אשתו "דלמא עניש לך", אמר "לשתמיש איניש בכסא דמוקרא ולמחר ליתבר". הכוונה, אני צריך להיות מנהיג ודָבָר לדור, מה שלא הנהיג שמואל באותן ח"י שנים שחסרו ממנו. וכבר אני היום בן ח"י שנה, כבר השלמתי מה שחסרו ממנו. עכשיו צריך אני להשלים הרבנות והדברות, אפילו שאמות. אמרה לו אשתו "לית לך חיוורתא", אם תמות, ירננו כולי עלמא אבתרך, שהרי מטעם זה קפצה עליו זקנה דשמואל, כדי שלא ירננו אחריו, ונמצא אתה מתקן דבר אחד, ומקלקל דבר אחר שירננו אחריו מה שלא רננו בגלגול שעבר. ואתרחיש ליה ניסא ואהדרו ליה חיוורתא, שאם ימות שלא ירננו אחריו. וכמו שאירע לשמואל שקפצה עליו זקנה, כמו כן קפצה על ראב"ע זקנה".

לאסוקי שמעתתא

"אמר רבא צואה בעששית וכו' ערוה בעששית וכו' (כ"ה):"

לעניין ברכת מאורי האש במוצאי שבת כתב המג"א (סימן רח"צ) דבאספקלריא של זכוכית מקרי רואה את השלהבת, והעתיק זה מדברי הרשב"א וע"ש בביאור הלכה בסוף הסימן שכתב דטעם הרשב"א הוא משום דמדמי לה לערוה בעששית דאסור לקרות קריאת שמע וכדאמרין בגמ' דערוה תלוי בראיה והא מתחזיא, הרי דזה מקרי ראייה, וא"כ גם לגבי ברכת מאורי האש מקרי דרואה השלהבת. וע"ע בביאור הלכה שכתב בדעת רש"י, דיש לחלק מערוה לכאן, דלגבי ברכת מאורי האש שתקנו חז"ל לברך על בריאת האור לא תקנו אלא כשהאור הוא בגלוי בלי כסוי ולא טמון וכעיקר ברייתו שהוא בגלוי. ומסיק להלכה דאף שאין למחות ביד המקילין, מכל מקום לכתחילה בוודאי נכון להחמיר בזה שייקח בעת הברכה הזכוכית מלמעלה, דלדעת האוסרין יש בזה חשש ברכה לבטלה.

והגרש"ז אויערבאך זצ"ל בספר מאורי האש (דף צד) פסק שאין לברך מאורי האש על נר בעששית, מטעם שהזכוכית מפסקת וכדברי הביאור הלכה הנ"ל. אמנם בספר נחלת שמעון (סי' טו) מעיד שהגר"ח מבריסק זצ"ל היה מברך בורא מאורי האש על החשמל. וע"ע בשו"ת מחזה אברהם (ר"ס מא) שכתב בשם הגאון בית יצחק (י"ד ח"א סי' קס) שיכול לברך ברכה זו על החשמל, וכן כתב הגר"א ניימארק באשל אברהם על חולין בקונטרס פירות גינוסר (סי' כא) שהגאון רבי חיים עוזר זצ"ל היה מהדר לברך בורא מאורי האש על אור החשמל כדי להורות לרבים שאור החשמל הוא אש גמור.

ומרן רבינו זצ"ל בשו"ת יביע אומר (ח"א או"ח סי' יז אות א) כתב לבאר יותר דברי הביאור הלכה הנ"ל, דאע"ג דראיה בעששית הוי ראייה, לגבי ברכת מאורי האש אין לברך כל זמן שהוא מכוסה, כיון דהאור נברא בששת ימי בראשית אלא שהיה חבוי ומכוסה בעצים ובאבנים ולא היה חסר אלא לגלותו ולהוציאו מכח אל הפועל, ואדם הראשון הוציא לאור תעלומה וכדאמרין בגמ' פסחים (נד). ולכן מן הראוי שיהיה גם האור שלנו שאנו מברכין עליו בורא מאורי האש אור גלוי בלי שום דבר המפסיק, וע"ש שמסיק להלכה שאין לברך על אור חשמל מטעם שהזכוכית מפסקת.